คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์

Upasakājanālangkāra: Transliteration, Translation and Analysis

ธานี สุวรรณประทีป,Thanee Suwanprateep[1]

พระศรีสุทธิเวที, Phrasrisuttivetee[2]

พระภาวนาพิศาลเมธี วิ. Phrapawanapisanmethi[3]

พระราชรัตนมุนี, Phra Ratcharattanmuni[4]

E-mail: thane.suw@mcu.ac.th

Received: *February 9, 2022* **Revised:** *March 6, 2022*

Accepted: *March 6, 2022*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ซึ่งได้พรรณาธิบายเรื่องหลักการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามของอุบาสก-อุบาสิกา ในฐานะเครื่องประดับตกแต่งที่งดงามของชาวพุทธ ประพันธ์โดยพระภทันตอานันทมหาเถระ ชาวสิงหล ฉบับหอสมุดแห่งชาติใบลาน เลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก จัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวด ซึ่งมีคุณค่าด้านวรรณกรรม ความรู้ วัฒนธรรม มารยาทของชาวพุทธที่ต้องอนุรักษ์และเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อ

---

[1] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[2] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[3] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

[4] [4] สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

อนุชนคนรุ่นหลัง การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกในสังคมไทย พระภทันตอานันทมหาเถระ ได้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติตนของอุบาสก–อุบาสิกา ประกอบด้วยหลักธรรม 9 หมวด คือ 1) สรณะ คือ การเข้าถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งสูงสุด 2) ศีล คือ การรักษาจิตให้มีปกติทางกายกรรม เป็นต้น 3) ธุดงค์ คือการปฏิบัติตามข้อวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต 13 ข้อ 4) สัมมาชีวะ คือ ไม่ควรทำการค้าขาย 5 ประการ เป็นต้น 5) บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ มีการบริจาคทาน เสียสละ เป็นต้น 6) อันตรายิกธรรม คือสิ่งที่ทำให้เป็นอันตราย เช่น การว่าร้าย ติหนิพระอริยเจ้าเป็นต้น 7) โลกิยสัมปัตติ คือ ทรัพย์สินที่เป็นโลกิยะตามที่ตนปรารถนา 8) โลกุตรสัมปัตติ คือ สมบัติที่เป็นโลกุตตระตามที่ตนปรารถนา 9) เรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ

คำสำคัญ: คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ, การปริวรรต, การแปล, การวิเคราะห์

Abstract

This research article focuses on presenting *Upāsakajanālankāra* scripture dealing with explanation of the right discipline and behaviors of Buddhist laities compared with great ornament and jewels. It was composed by Ven. Bhadanta Anandamahathera, a Sinhalese Bhikkhu. The registered number of *Upāsakajanālankāra* scripture containing 3 ties has been arranged its content into 9 sections containing of great value of literacy, knowledge, culture and behaviors of Buddhists which should be preserved and promoted for benefits of later generations. The analysis of the said scripture's value in aspect of practical codes for the Buddhists in Thai society showed that Ven. Bhadanta Anandamahathera had given an explanation of the practical code for Buddhist laity in details consisting of 9 sections; 1) *Saraṇa* or Triple Gem reflection in mind as refuge, 2) *Sīla* or moral codes for righteous bodily, verbal actions, 3) *Dhutanga* or 13 austere practices allowed by the Buddha, 4) *Sammā–ājiva* or right livelihood consisting of avoiding 5 types of wrong business etc., 5) *Puññakiriyāvatthu* or bases of 10 meritorious actions such as charity etc., 6) *Antarāyikadhamma* or the dangers such as slander, blaming those Noble One etc., 7) *Lokiyasampatti* or the wished worldly wealth, 8) *Lokuttarasampatti* or the self–wished transcendent property, and 9) the merit accomplishment.

Keywords: Upāsakajanālankāra, Transliterate, Translation, Analysis

1. บทนำ

คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่ประมวลหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยได้แบ่งย่อยลงไปเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระวินัย พระสุตตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระสูตร และพระอภิธรรมปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระอภิธรรม อันเป็นที่ประมวลพระพุทธพจน์และเป็นที่รวมไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่านวังคสัตถุศาสน์[5]

คัมภีร์อรรถกถา[6] เป็นคัมภีร์ที่ทำหน้าที่อธิบายบทที่มีเนื้อความซับซ้อนในพระไตรปิฎกให้ชัดเจนขึ้นตลอดจนอาจริยวาทระดับต่างๆ ที่เรียกว่า ปกิณณกเทศนา เริ่มมีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา สมดังคำที่พระธรรมปาลเถระนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งอินเดียใต้ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 กล่าวไว้ว่า อรรถกถาที่พระสังคีติกาจารย์ร้อยกรองไว้ เมื่อคราวปฐมสังคายนา คืออรรถกถาที่มีมาตั้งแต่สมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงพระชนม์อยู่[7] อรรถกถานั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

(1) พุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง เรียกอรรถกถาประเภทนี้ว่า ปกิณณกเทศนา[8]

(2) อนุพุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระสาวกทั้งหลายมีพระอัครสาวกเป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้ตามจนได้นามว่าอนุพุทธะอธิบายไว้[9]

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา แสดงถึงเครื่องประดับตกแต่งสำหรับอุบาสก–อุบาสิกา เป็นคัมภีร์ที่มีภาษาที่สละสลวยง่ายๆ ผู้แต่งไม่ได้เน้นเชิงวิเคราะห์แบบอรรถกถาที่ใช้ในปัจจุบันเท่าใดนัก ความชัดเจนทางด้านการแสดงออก ความเรียบง่ายของเสียงและความไพเราะสละสลวยของเนื้อหา ในคาถาที่ผู้ประพันธ์ได้นิพนธ์โดยเฉพาะในช่วงสุดท้ายของแต่ละบท ได้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งไม่ใช่เป็นผู้มีความชำนาญในด้านหลักธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีทักษะในการแต่งบทประพันธ์ชั้นยอดอีกด้วย บางครั้งภาษาบาลีที่ใช้ในความหมายของ

---

[5] คำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยองค์ 9 คือ สุตตะ เคยย เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธัมมะ และเวทัลละ; วิ. มหา. (บาลี) 1/7/13, ม.มู. (บาลี) 12/277–279 / 267–269, องฺ.ปญจก. (บาลี) 22/89–99.

[6] แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 โบราณอรรถกถา กลุ่มที่ 2 อภินวอรรถกถา.

[7] ปฐมสงฺคีติยํ ยา อฏฺจกถา สงฺคีตาติ วจเนน สา ภควโต ธรมานกาเลปิ อฏฺจกถา สวิชฺชติ; อภิ. ปญจ.อนุฏีกา. (บาลี) 1/13.

[8] ตตฺถ ตตฺถ ภควา ปวตฺติตา ปกิณฺณกเทสนาเยว หิ อฏฺฐกถา. สารตฺถ.ฏีกา (บาลี) 1/27.

[9] ที.สี.อ. (บาลี) 1/1.

สันสกฤตและบางครั้งภาษาสันสกฤตที่ถูกใช้ในรูปแบบของภาษาบาลี และบางครั้งคำที่มีสมาสยาวได้ถูกใช้ในรูปแบบของกาพย์ทางสันสกฤต แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีความรู้อย่างลึกซึ้งไม่ใช่เฉพาะในภาษาบาลีและหลักพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นแต่ยังมีความรู้แตกฉานในเรื่องของภาษาสันสกฤตและระบบแนวคิดของอินเดียอื่นๆ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในบทที่ 9 ของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ

การรจนาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ถือแบบการเขียนคัมภีร์วิสุทธิมรรคของท่านพุทธ–โฆษาจารย์ ที่แตกต่างกันคือแทนที่จะใช้คาถาจากพระไตรปิฎกเป็นตัวหลัก แต่ผู้รจนาได้แต่งเนื้อความสั้นๆ ว่า “ด้วยเหตุนั้น สาวกฝ่ายคฤหัสถ์ทั้งอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย และผู้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และดำรงตนอยู่ในหลักศีลธรรม และขัดเกลาจิตใจตัวเองให้บริสุทธิ์โดยการปฏิบัติทำอย่างเหมาะสม มีเรื่องการค้าขายที่ไม่ถูกต้อง 5 อย่าง เข้าถึงภาวะของสาวกผู้บริสุทธิ์เป็นต้นโดยนำชีวิตให้ดำรงอยู่ตามทำนองคลองธรรม และความยุติธรรม เติมเต็มชีวิตประจำวันหลักธรรม 10 ประการของการประพฤติ ไม่ประพฤติทารุณกรรม สามารถที่จะดำรงชีวิตให้ประสบความสุขทั้งในโลกนี้และ โลกุตระได้”[10]

ประวัติผู้แต่งคัมภีร์อุบาสกชนาลังการไม่ได้ระบุแน่ชัดถึงวันเวลาที่แต่งและผู้แต่ง แต่อย่างไรก็ดีมีความเข้าใจว่าผู้แต่งคือพระอานนท์แห่งเกาะศรีลังกาซึ่งชื่อผู้แต่งหรือบ้านโนนนี้มีชีวิตอยู่รุ่นเดียวกัน พระอานนท์ ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ซึ่งเป็นฎีกาอรรถกถาของคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกของพระพุทธโฆษาจารย์ คัมภีร์นี้มักเรียกว่า ปรมัตถัปปกาสินี ซึ่งได้รับคำขอร้องโดยพระธัมมมิตตะ[11] คัมภีร์สัทธัมมสังคหะ (14 A.C.) ระบุว่า คัมภีร์มูลฎีกา และอนุฎีกา ถูกรจนาขึ้นในสมัยพระเจ้าปรากรมพาหุ ที่ 1 (ค.ศ. 1153–1186) ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ คือพระอานนท์ ผู้ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกาเป็นชาวอินเดียโดยกำเนิด ในขณะที่ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นชาวสิงหล ยิ่งกว่านั้นคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ยังระบุถึงคัมภีร์สารัตถทีปนีของพระสารีปุตตะและยังอ้างอิงคำจากคัมภีร์อภิธัมมัตถวิลาสินี และคัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินี จึงสันนิฐานว่า พระภิกษุอานันทะ ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์คัมภีร์อุปสรรคอัชณา หลังการเป็นพระเถระแห่ง อุทัมพรคีรี มีการเชื่อมโยงกับพระภิกษุฝ่ายอรัญญิกและได้เริ่มงานกิจการทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศระหว่างช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 และนั่นท่านก็ได้เขียนงานที่นี้ขึ้นมาระหว่างการรัชสมัยของพระเจ้าบรมวงศ์ที่ 1 หลังจากการประพันธ์สารัตถะที่เป็นเอกของพระสารีบุตรและอภิธัมมัตถวิลาสินีและอภิธรรมณัฏฐณิภาวิณีของพระสุมังคละ

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นต้นฉบับในการปริวรรตเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ท่านรจนาเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว อธิบายข้อปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา 9 หัวข้อ คือ

---

[10] Ch.II, 1

[11] G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, (London: 1928) หน้า 210.

1. สรณนิทเทส	อธิบายเรื่องสรณะที่พึง
2. สีลนิทเทส	อธิบายเรื่องศีล
3. ธุดงคนิทเทส	อธิบายเรื่องการถือธุดงค์
4. อาชีวนิทเทส	อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ
5. ทสปุญญกิริยานิทเทส	อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10
6. อนฺตรายกรธมฺมนิทเทส	อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย
7. โลกียสัมบัตตินิทเทส	อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ
8. โลกุตรสัมบัตินิทเทส	อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตร
9. ปุญญผลสาธกนิทเทส	อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ

ส่วนคัมภีร์อุปาสกชนาลังการซึ่งเป็นคัมภีร์ในกลุ่มที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกาผู้ต้องการจะศึกษาหลักของพระพุทธศาสนา โดยได้ตั้งหัวข้ออธิบาย 9 เรื่อง คัมภีร์อุปาสกชนาลังการนี้แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีผู้ที่แปลเป็นภาษาไทย จะมีอยู่ก็เพียงเป็นรูปของภาษาบาลีอักษรขอมเท่านั้น เพราะเหตุที่คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นมาอธิบายขยายความข้อปฏิบัติของอุบาสก–อุบาสิกา เพื่อให้มีเนื้อความชัดเจนเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น และง่ายต่อการปฏิบัติ อีกทั้งทางด้านเนื้อหา ไวยากรณ์ ความสัมพันธ์ และความอลังการภาษาบาลีที่ท่านแต่งไว้นั้น มีคุณค่าต่อการศึกษาภาษาบาลีเป็นอย่างมาก และเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระธรรมวินัย แก่อนุชนรุ่นหลังผู้ที่มีศรัทธาศึกษาในพระพุทธศาสนาสืบๆ ไป ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์ไว้ และแปลเป็นภาคภาษาไทย

2. **วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย**

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้างเนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

2. เพื่อปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์อุปาสกชนาลังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

3. ศึกษาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่จารจารึกด้วยบาลีอักษรขอมปริวรรตให้เป็นบาลีอักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย

4. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

5. สรุปและนำเสนอ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

วิเคราะห์คัมภีร์อุปสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน คัมภีร์อุปสกชนาลังการเป็นคัมภีร์ว่าด้วยเครื่องประดับแตกแต่งอุบากอุบาสิกา อธิบายเรื่องเกี่ยวกับเครื่องประดับ เช่น ที่พึ่งที่ระลึก ศีล เป็นต้น คัมภีร์อุปสกชนาลังการฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นภาษาบาลีอักษรขอม มีจำนวน 3 ผูก รวบรวมเนื้อความอธิบายถึงเครื่องประดับของอุบาสก รจนาโดยพระอานันทะ พระเถระชาวศรีลังกา อยู่ ณ อภัยคีรีวิหาร แห่งประเทศศรีลังกา

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่นำมาในการปริวรรตเป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ฉบับล่องชาด ไม้ประกับทาชาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3687 /ก ขุทฺทกนิกาย มีลายเส้นปรากฏชัดเจน และสามารถย่อขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรต มีจัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวดหมู่ คือ โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์ประมาณ 9 หมวด ได้แก่ 1. สรณนิทเทส อธิบายเรื่องสรณะที่พึง 2. สีลนิทเทส อธิบายเรื่องศีล 3. ธุดงคนิทเทส อธิบายเรื่องการถือธุดงค์ 4. อาชีวนิทเทส อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ 5. ทสปุญญกิริยานิทเทส อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 6. อนฺตรายกรธมฺมนิทเทส อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย 7. โลกียสัมบัตตินิทเทส อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ 8. โลกุตรสัมบัตินิทเทส อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตร 9. ปุญญผลสาธกนิทเทส อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ มีลักษณะการประพันธ์ 2 อย่างคือ 1) แบบร้อยแก้ว เป็นการดำเนินเรื่องตามธรรมดา 2) แบบร้อยกรอง เรียกว่าคาถาบ้าง เรียกว่า ฉันท์ หรือ ฉันทลักษณ์ ในคัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นปัฐยาวัตร

การจารลงใบลานของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ แบ่งออกเป็น 1) การเตรียมใบลานจารหนังสือ 2) การคัดเลือกลานมาใช้จารหนังสือ 3) การอบใบลาน การจารหนังสือบนใบลานตามแบบ

โบราณนั้น ใช้เหล็กจารเขียน หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า จาร ตัวหนังสือให้เป็นรอยลึกลงในเนื้อลาน รูปอักษรที่เขียนด้วยวิธีจารเรียกว่า เส้นจาร คือ 1) การจารใบลาน 2) เครื่องมือประกอบการจารใบลาน 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการจาร 4) อักษรบอกอังกา หรืออักษรที่ใช้บอกหน้าของหนังสือใบลาน ใช้พยัญชนะในภาษาบาลี ซึ่งมีอยู่ 33 ตัว คือ ก ข ค ฆ ง จ ฉ ช ฌ ญ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ อ 5) การลบใบลาน ส่วนการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานแต่ละเรื่อง จะมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากันเช่น คัมภีร์สุจิตตาลังการ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1–3 ต. 18 ช. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ม.ป.ป ฉบับล่องชาด ไม้ประกับทาชาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3689 /ก ขุทฺทกนิกาย ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพราะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระอภิธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาในรูปของบาลีอักษรขอมสมัยโบราณซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ และการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 3 ผูก จากบาลีอักษรขอมมาเป็นบาลีอักษรไทย คือ ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 1 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 2 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 3 และผู้วิจัยได้ทำการแปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่เป็นบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทยทั้งหมด จำนวน 3 ผูก คือ แปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 1 แปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 2 และแปลคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 3 เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

3. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกในสังคมไทย โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์อธิบายข้อปฏิบัติตนของอุบาสก 9 หัวข้อ คือ

(1) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสก พระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 1 ว่า อุบาสก–อุบาสิกา เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ เพราะผู้ที่ตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย พระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนนายสารถีชั้นดี ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ เพราะธำรงรักษาทำผู้ที่บรรลุมรรค ทำให้แจ้งนิโรธ ปฏิบัติตามคำพร่ำสอน ไม่ให้ตกไปในอบายทุกข์ พระธรรม เปรียบเหมือนอุบายที่ใช้ฝึกม้าอาชาไนย ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เพราะฆ่าหรือกำจัดกิเลสความเร่าร้อนได้โดยชอบด้วยมรรคและผลนั้นๆ ด้วยอำนาจกำจัดและสงบระงับไว้ได้ พระสงฆ์ เปรียบเหมือนฝูงม้าอาชาไนยที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้ว

และเพราะการถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งย่อมได้ฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์ ส่วนอุบาสกและอุบสิกาผู้ถึงสรณะอย่างต่ำที่สุด จะเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุพระโสดาบัน

(2) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องศีล พระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 2 ว่า ศีล คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดีซึ่งกรรมในทวารต่างๆ มีกายกรรมเป็นต้น ไม่ให้กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันดี คือความเข้าไปรับไว้ เป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เช่น ศีล 5 และศีล 8 อันได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่รักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุราและยาเสพติดเป็นต้น ศีล 5 และศีล 8 นี้ย่อมรุ่งโรจน์ ดุจพระอาทิตย์ในสรทกาลที่พ้นจากความมัวหมองทุกชนิด เพราะไม่ให้บาปธรรมมีความโกรธและความผูกโกรธเป็นต้นเกิดขึ้น ฉะนั้น อุบาสกหรืออุบาสิกาผู้มีศีล รักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนินทา ตายไปย่อมเข้าถึงสวรรค์

(3) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการถือธุดงค์ โดยพระ ภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 3 ว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาตธุดงค์ 13 ข้อ ที่ได้ชื่อว่า ธุดงค์ เพราะกำจัดกิเลสทั้งหลาย ได้ด้วยการสมาทานธุดงค์ที่เหมาะสมไว้สำหรับกุลบุตรทั้งหลาย ผู้สละโลกามิสได้แล้ว ไม่เยื่อใยทั้งในร่างกายและชีวิต มุ่งแต่จะให้อนุโลมปฏิปทาเท่านั้นสำเร็จ สำหรับอุบาสกและอุบาสิกา มีธุดงค์ 2 อย่างที่เหมาะสำหรับการปฏิบัติคือ 1. เอกาสนิกังคธุดงค์ ได้แก่ รับประทานอาหาร ณ อาสนะเดียวเป็นปกติของอุบาสกนั้น ฉะนั้น อุบาสกนั้นจึงชื่อว่า เอกาสนิกะ ก้อนข้าวในจานใบเดียวอย่างเดียวเท่านั้น เพราะห้ามอาหารจานที่ 2 และมีอานิสงส์ 7 เช่น มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย ร่างกายคล่องแคล่ว แข็งแรง อยู่สบาย 2. ปัตตปิณฑิกังคธุดงค์ ได้แก่ ผู้มีการฉันก้อนข้าวในบาตรเป็นปกติ ห้ามภาชนะที่ 2 การกำจัดความโลภในการฉันอาหาร มีอานิสงส์ 6 ข้อเช่น บรรเทาตัณหาในรสต่างๆ ได้ ละความตะกละเสียได้ เป็นผู้มุ่งแต่ประโยชน์ในอาหาร ไม่ต้องลำบากใจในการรักษาภาชนะ ไม่เป็นผู้สอดส่ายบริโภคเป็นต้น

(4) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการเลี้ยงชีพ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 4 ว่า อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย 5 ประการนี้ คือ 1. การค้าขายศัสตราวุธ 2. การค้าขายสัตว์ 3. การค้าขายเนื้อ 4. การค้าขายของมึนเมา 5. การค้าขายยาพิษ ไม่ทำกรรมกิเลส 4 ประการคือ 1. ไม่ฆ่าสัตว์ 2. ไม่ลักทรัพย์ 3.ไม่ประพฤติผิดในกาม 4.ไม่พูดเท็จ ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ (เหตุ) 4 ประการ คือ 1.ไม่ลำเอียงเพราะรัก 2. ไม่ลำเอียงเพราะชัง 3.ไม่ลำเอียงเพราะหลง 4. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการ คือ 1. เสพสุรายาเสพติด 2. เที่ยวกลางคืน 3. ดูการละเล่น 4. เล่นการพนัน 5. คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านทำงาน ละเว้นมิตรเทียม 4 จำพวก คบมิตรแท้ 4 จำพวก และปฏิบัติตามทิศ 6 ผู้ที่จะเป็นอุบาสกแก้วได้ด้วยธรรม 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้มีศรัทธา 2. เป็นผู้มีศีล 3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว 4. ไม่แสวงหาทักขิไณยบุคคลนอกศาสนา 5. ทำอุปการะในพระพุทธศาสนาก่อน

(5) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 5 ว่าบุญกิริยาวัตถุ ธรรม 10 ประการ คือ 1. ทาน 2. ศีล 3. ภาวนา 4. ความประพฤติอ่อนน้อม 5. การขวนขวาย 6. การแผ่ส่วนบุญ 7. การอนุโมทนา 8. การฟังธรรม 9. การแสดงธรรม 10. การทำความเห็นให้ตรง บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการนี้ที่ชำระให้หมดจดแล้วด้วยสัมมาทิฏฐิเช่นว่าทานที่ให้แล้วมีผลเป็นต้น ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายผู้มีปัญญาสะสมอยู่ซึ่งกุศล 10 ประการนี้ จะบรรลุถึงแก่นสารแห่งความรุ่งเรืองต่างๆ ในภพทั้งหลาย ละตัณหาซึ่งเป็นสาเหตุแห่งภพทั้งสิ้นนั้นปราศจากความเศร้าโศก เมื่อความตายมาถึงแล้ว ย่อมได้พบความสงบสุข

(6) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย โดยพระภทันตอานันทมหาเถระผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 6 ว่าอันตรายกรธรรมเช่น ผู้ว่าร้าย ผู้ด่า ผู้ติเตียนพระอริยเจ้า คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกของพระพุทธเจ้า โดยที่สุดคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน ด้วยอันติมวัตถุหรือด้วยการกำจัดคุณ ชื่อว่าผู้ว่าร้ายพระอริยเจ้า และคนทำอนันตริยกรรม 5 ประการคือ 1 คนฆ่ามารดา 2. คนฆ่าบิดา 3. คนฆ่าพระอรหันต์ 4. คนทำพระโลหิตให้ห้อ 5) คนทำทำลายสงฆ์ให้แตกกัน อุบาสกและอุบาสิกาพึงละการว่าร้ายพระอริยะด้วยคำที่ไม่จริง ละอนันตริยกรรมเสีย เพราะธรรมก่ออันตรายใดที่ห้ามสวรรค์ห้ามมรรคโดยประการอย่างนั้น รู้ธรรมก่ออันตรายนั้นด้วยปัญญาอย่างนี้แล้วพึงเว้นเสียเถิด

(7) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 7 ว่า สมบัติหลายอย่างที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ 1. คหบดีมหาศาลสมบัติ 2. พราหมณ์มหาศาลสมบัติ 3. กษัตริย์มหาศาลสมบัติ 4. ปเทสราชสมบัติ 5. จักรพรรดิสมบัติ 6. เทวราชสมบัติ โลกิยสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย ฉะนั้น อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกิยะสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(8) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตระ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 8 ว่า สมบัติที่เป็นโลกุตตระ มี 3 ประการคือ 1. สาวกโพธิ คือ การตรัสรู้สัจจะที่เหล่าสาวกผู้ที่ได้ชื่ออย่างนี้ว่าสาวก เพราะเกิดในที่สุดแห่งการฟังพระสัทธรรมของพระศาสดาแล้วบรรลุธรรม 2. ปัจเจกสัมโพธิ คือ ความเป็นผู้ชำนาญในพละทั้งหลาย ความไม่ผูกพัน การตรัสรู้สัจจะด้วยสยัมภูญาณ ที่มีความหมายว่าตรัสรู้ธรรมที่พึงตรัสรู้ได้ 3. สัมมาสัมโพธิ คือ เพราะรู้ คือตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบด้วยพระองค์เอง โลกุตตระสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย

ฉะนั้น อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกุตตระสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(9) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ โดยพระภทันตอานันทมหาเถระชาวสีหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 9 ว่า กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่าใดที่ท่านแสดงไว้อุปาสกชนาลังการนี้ แต่ท่านหาได้แสดงอัตตาหรือตัวตนที่เป็นตัวกระทำกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไว้ไม่ เมื่อไม่มีตัวตันที่เป็นตัวกระทำ ที่เป็นตัวรับรู้นั้น กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นก็จะไม่มี การที่กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไม่มี จะเป็นความไม่มีแห่งวิบากทั้งหลายของกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นที่เป็นไปเกี่ยวเนื่องกับกุศลธรรมมีศีลเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ประภาส สุระเสน, **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์ฉบับถ่ายถอด–แปล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.

ประภาส สุระเสน, **อมตรสธารา อรรถกถาอนาคตวงศ์**, กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2544.

พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต), **มิลินฺทปญฺหปกรณ์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, 2540.

พระปัญญาสามีเถระ, **ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา**, แปลโดย แสง มนวิทูร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2506.

พระมหานามะ, **มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาทวีป เล่ม 3 ฉบับหลวงในหอสมุดวชิรญาณ**, แปลโดย พระปริยัติธรรมดา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย, 2463.

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), คัมภีร์วิสุทธิมัคคคัณฐี : การชำระและการศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาภิรัฐกรณ์ อำสุมาลี (พันนาวา), มาลัยยวัตถุทีปนี : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บาลี), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.

พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร (สาราภิวงศ์), คัมภีร์สมันตภัททิกา อรรถกถาอนาคตวงศ์ : การแปลและศึกษาวิเคราะห์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาอุดร สุทฺธิญาโณ (เกตุทอง), ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์กังขาวิตรณีอรรถกถา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2555.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกं 2500.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, 2539.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอัฏฐกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, 2539.

วิโรจน์ คุ้มครอง, “คัมภีร์สุตตสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”, **รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์**: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

สมเด็จพระวันรัตน์ (แก้ว), **สังคีติยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2521.

แสง มนวิทูร (แปลและเรียบเรียง), **พระคัมภีร์ทีปวงศ์**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูธรรโมภาษผดุงกิจ, กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2526.

G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, London: 1928.

Gandhavamsa, ed. J. Minayeff, JPTS, 1886.

Hardy ed., Colophon of the Nettippakaranatthakatha, London: PTS, 1902.

Louis de Zoysa, A Catalogue of the Temple, Libraries of Ceylon, 1885.

Pajjamadhu, ed. By E.R. Gunaratne, JPTS, 1887.

Rupasiddhi, ed. By Pannasekhara Mahanayakathera, Colombo, 1933.

Sir D. B. Jayatilaka, The Katikavatsangara, Kalaniyaม 1955.

Thomas Watters, On Yuan Chwang’s Travels in India 629–645, ed. T.W.Rhys Davids and S. W. Bushell, London,1905.